

ЕКОЛОГІЧНА НІША ЯК ОБ'ЄКТ ТЕОРІЇ УГРУПОВАНЬ ОРГАНІЗМІВ

Шанда В.І., Ульшин П.І.

Розширення полів бачення та осмислення екологічної ніші є необхідною умовою поглиблення теорії угруповань. В класичному розумінні поняття екологічна ніша охоплює всі прояви та етапи життєдіяльності, варіації розвитку, адаптацій та еволюції виду. Проте це поняття може бути вживаним і для угруповань, таких внутрішньо екосистемних виділів як парцели, до біосфери, окремо до людини, людства в біосфері планети Земля, а, в майбутньому, поза нею.

Екологічний простір угруповання можна уявляти не тільки як теоретичну абстракцію, а матеріальною об'ємною динамічною системою, котра визначається складом, зв'язками, функціями живих організмів, сукупністю тіл і факторів неживої природи, а також полів і сфер, які формує це угруповання. Екологічний простір угруповання виражається фізичним, хімічним, біотичним середовищами та їх поширенням за межі цього угруповання, взаємопроникненням з іншими угрупованнями. Він може бути мозаїчним, включати локуси чи біохори різної природи.

Дискретність екологічного простору угруповання визначається насамперед його різноякісними складовими компонентами - тілами живої, біогенної, біокосної та косної природи.

Екологічно ніша - це частина екологічного простору угруповання, що виражається рядом мінливих станів, в яких здатний утримуватися вид: екологічна ніша формується за участю виду і має вираз в гомологічних рядах екологічних ситуацій, залежних від сезонної та річної динаміки угруповання. Уявлення про нішу як

елемента багатовимірного простору угруповання, цілком логічно викликає спокусливу думку вкладання багатовимірних просторів видових екологічних ніш в багатовимірний простір угруповання.

Один і той же вид в залежності від онтогенетичного стану може виконувати різні функції в одному або в різних угрупованнях, як наприклад метелики, жуки, комарі та їх личинки. Зміни екологічних функцій виду обумовлені як онтогенетично так і екологічно. Екологічна обумовленість залежить від внутрішньо - та зовнішньоекологічних причин, включаючи нестабільність абіотичного середовища та біотичних зв'язків.

Онтогенетична мінливість будь-якого виду в значній мірі обумовлює його середовищеві функції. Невизначена вимірність екологічного простору угруповання є реальністю, вона обумовлена складністю екологічних факторів і ресурсів, неможливістю розчленування факторно-ресурсних сфер чи полів потреб, вимог, споживання та користування організмів. Екологічна ніша може розглядатися як максимально можливий об'єм екологічного простору угруповання, котрий може займати вид. Цей вид може ніколи не досягти такого стану, внаслідок блокування його розвитку іншими видами, проте закономірним є те, що всі види угруповання розвиваються в напрямку реалізації своїх генетичновизначених потенцій росту, розвитку, розмноження (чисельності), експансії, міграції, розповсюдження в межах простору угруповання та поза ним. Вид може займати різні об'єми екологічного простору угруповання на фоні внутрішньопопуляційних та міжпопуляційних взаємовідносин, адаптацій і мінливості відповідно конкретним градієнтам екологічних факторів.